

PRIRUČNIK ZA DJELATNIKE ZATVORSKOG SUSTAVA DIJETE ZATVORENIKA KAO MOTIV ZA PROMJENU PRAKSE

AUTORICE: SLAVICA DEVIĆ I MAJA BOŠNJAK GOLEŠ
CENTAR DJEČJA POSLA

IMPRESUM

PRIRUČNIK ZA DJELATNIKE ZATVORSKOG SUSTAVA DIJETE ZATVORENIKA KAO MOTIV ZA PROMJENU PRAKSE

Autorice:

Slavica Dević, dipl. psihologinja

Maja Bošnjak Goleš, dipl. psihologinja

Fotografije: Iz arhive Centra DJEČJA POSLA

Grafički dizajn: ACT Printlab

Lektura: Sanda Lucija Udier

Zagreb, prosinac 2015.

Izdavač: Roditelji u akciji – RODA

ISBN 978-953-95974-5-8

Sadržaj ove publikacije isključiva je odgovornost udruge Roditelji u akciji – RODA.

Priručnik je nastao kao aktivnost projekta "ma#me - osnaživanje zatvorenica za roditeljsku ulogu i uključivanje u tržište rada"

Projekt su sufinancirali Europska unija iz Europskog socijalnog fonda i Ured za udruge Vlade RH

Grant contract no.: IPA 4.1.5.2.02.01.c04.

Grant shema:

Podrška programima organizacija civilnog društva u području zagovaranja i motivacije za društveno isključene skupine.

PREDGOVOR

Priručnik je nastao u okviru projekta MA#ME – osnaživanje zatvorenica za roditeljsku ulogu i tržište rada koji je s partnerima provela udruga Roda u periodu od veljače 2014. do veljače 2016. godine. Centar za psihosocijalnu dobrobit djece i mladih DJEČJA POSLA iz Zagreba angažiran je na projektnim aktivnostima vezanima uz edukaciju tretmanskog osoblja i pravosudnih policajki i policajaca Kaznionice u Požegi koji prisustvuju posjetima djece majkama zatvorenicama. U svrhu osnaživanja djelatnika Kaznionice za taj aspekt njihove profesionalne uloge provedena je dvodnevna edukacija koja je uključila praktičnu primjenu svih aktivnosti ovog Priručnika. Sadržaj edukativnih radionica i Priručnika autorski je rad voditeljica Centra DJEČJA POSLA. Slavica Dević i Maja Bošnjak Goleš psihologinje su i voditeljice Integrativne dječje terapije igrom koju primjenjuju u svojem radu s brojnim visokorizičnim skupinama djece, uključujući i djecu zatvorenika. Stoga, uvažavajući zaštitu identiteta djece i obitelji, autorice u Priručniku navode i primjere životnih priča te potreba djece s kojom su terapijski radile. Priručnik je u prvom redu namijenjen djelatnicima Kaznionice, koji su se na iskustven način već upoznali s njegovim sadržajem, a napisan je s namjerom da ih dodatno podrži u implementaciji novih praksi. Budući da je projektnim sredstvima Kaznionici u Požegi osiguran i potrošni materijal za provedbu opisanih aktivnosti roditelja i djece tijekom posjeta u zatvoru, u toj se ustanovi mogu očekivati prvi učinci predloženog pristupa na kvalitetu kontakta djece i roditelja zatvorenika. Međutim Priručnik može poslužiti istom cilju i u drugim zatvorima i Kaznionicama u Hrvatskoj. Pritom je zatvorskom osoblju važno omogućiti i popratne radionice kako bi iskustveno ovladali primjenom predloženih aktivnosti. Na taj način ponuđeni alati doista mogu postati resurs svakog djelatnika za kvalitetniju podršku roditeljskoj ulozi zatvorenika, ali i za vlastito roditeljstvo.

Slavica Dević i Maja Bošnjak Goleš
Centar DJEČJA POSLA

SADRŽAJ

1**UVOD 5**

1.1. ZATVOR KAO RADNO OKRUŽENJE 5

1.2. ZATVORENIK KAO RODITELJ 6

2**DIJETE KAO MOTIV ZA PROMJENU PRAKSE 9****3****DIJETE U POSJETU RODITELJU U ZATVORU 12**

3.1. PRISTUP ZAPOSLENIKA DIJETETU 12

3.2. ŠTO ZNAČI KVALITETNO PROVOĐENJE VREMENA DIJETETA
I RODITELJA TIJEKOM POSJETA U ZATVORU? 13

3.2.1. CRTEŽ U FUNKCIJI KOMUNIKACIJE 15

3.2.1.1. HARMONIKA-CRTEŽ 15

3.2.1.2. OTOK 16

3.2.1.3. NAŠA SLIKOVNICA 17

3.2.1.4. BALON OSJEĆAJA 18

3.2.2. POKLON ZA DIJETE 19

3.2.3. LUTKA U FUNKCIJI KOMUNIKACIJE 19

3.2.4. PRIČE I BAJKE U FUNKCIJI KOMUNIKACIJE 21

4**NAKON ZATVORSKOG POSJETA 23**

4.1. DNEVNIK U FUNKCIJI SAMOPROCJENE 23

5**ZAVRŠNA RAZMATRANJA 25**

UVOD

1

1.1. ZATVOR KAO RADNO OKRUŽENJE

Možda niste ni sanjali da ćete jednog dana raditi u zatvoru. Možda je zapošljavanje u takvom radnom okruženju bio logičan ishod s obzirom na Vaše školovanje ili mjesto stanovanja. A možda Vas je baš takvo radno mjesto oduvijek privlačilo.

Neovisno o tome što Vas je dovelo do trenutnog položaja unutar zatvorskog sustava činjenica je da svoj posao obavljate u neuobičajenim radnim uvjetima i sa specifičnim korisnicima. Sigurno ste se susreli sa znatiželjom ljudi o različitim aspektima Vašeg posla te njihovim stavovima prema populaciji s kojom radite. Zatvor i zatvorenici u ljudima najčešće pobuđuju neugodne misli i osjećaje. Razumljivo je da pomisao na zatvorenike stavlja u prvi plan počinjena kaznena djela i njihove posljedice, koje s pravom izazivaju odbojnost i osudu. Teže je u počinitelju vidjeti osobu vrijednu pažnje i pružanja pomoći, čak i kada je to dio naše profesionalne uloge.

Možda se ponekad pitate mogu li se uopće počinitelji kaznenih djela mijenjati tijekom odsluženja zatvorske kazne i možete li Vi na to ikako utjecati. Odgovore na ta pitanja nude znanstvena istraživanja i statistički podatci, ali ih sigurno možete pronaći i u vlastitom iskustvu. Dovoljno je da se prisjetite bar jedne uspješno rehabilitirane osobe kako biste se uvjerili u smislenost svojeg radnog angažmana. Nemojte zaboraviti da ste pozitivnim utjecajem na tu osobu djelovali i na širi krug ljudi kojima ona na bilo koji način pripada. U tom smislu važno je osvijestiti da svojim profesionalnim djelovanjem u okviru zatvorskog sustava pridonosite da posljedice za društvo u cjelini ne budu dalekosežnije od samih počinjenih kaznenih djela.

1.2. ZATVORENIK KAO RODITELJ

Zamislite da se prvi put nekome predstavljate. Što biste rekli o sebi? Tko ste sve Vi? Svatko je od nas nečije dijete, prijatelj, susjed, poznanik, ali i mnogo više od toga. Možda ste nečiji brat, sestra, partner ili roditelj. Koje su Vam životne uloge najvažnije?

Brojne životne uloge ne prestaju odlaskom osobe u zatvor. Štoviše, neke tek tada dolaze u prvi plan. Možda će za neke odnose biti prekasno, ali neki od njih i u tim okolnostima zaslužuju pažnju i ulaganje. U ovom ćemo se priručniku u prvom redu baviti pozicijom i potrebama djece čiji su roditelji u zatvoru te mogućnostima unapređenja roditeljske uloge zatvorenika.

Populaciju zatvorenika, kao uostalom i opću populaciju, karakteriziraju brojne individualne razlike. To se odnosi i na roditeljske kapacitete i kompetencije. Nije svakom zatvoreniku roditeljstvo jednako važno niti su svi imali istu kvalitetu odnosa sa svojom djecom prije odsluženja zatvorske kazne. Nažalost, neki su u zatvoru upravo zbog kaznenog djela počinjenog nad vlastitom djecom. To može imati za posljedicu ograničenje ili oduzimanje roditeljskih prava, no za dijete se čak ni tada ne mijenja činjenica da mu je dotična osoba biološki roditelj.

I u manje ekstremnim slučajevima roditeljstvo zatvorenika uvijek je specifično i suženo. Čak i vrlo motiviran roditelj zatvorenik nije u mogućnosti obavljati brojne uobičajene roditeljske funkcije i zadovoljiti svakodnevne potrebe djeteta. Stoga su mnoge smjernice za odgoj djece, koje nude dostupni programi podrške roditeljima, u tim uvjetima manje važne ili potpuno neprimjenjive. Razlog tomu izostanak je osnovnog preduvjeta za njihovu primjenu, a to je FIZIČKA I PSIHOLOŠKA DOSTUPNOST roditelja za dijete kada ga ono iz bilo kojeg razloga treba ili želi. Separacijom od roditelja narušava se i djetetov osjećaj sigurnosti, što otvara prostor strahovima za vlastitu budućnost, stanje i sudbinu roditelja, ali i cijele obitelji. Izdržavanje zatvorske kazne roditelja zato neminovno mijenja dotadašnji odnos s djetetom jer udaljava roditelje i djecu nizom subjektivnih i objektivnih prepreka.

Navedeno možemo ilustrirati istinitom životnom pričom petogodišnjeg dječaka kojeg ćemo zvati Marko.

Kada je Marko imao tri godine, njegovi su roditelji otišli na izdržavanje zatvorske kazne zbog imovinskih kaznenih djela. Marko je tada sa svojim bratom i dvije sestre bio zbrinut u izvanobiteljskom smještaju jer nitko od članova njihove šire obitelji nije bio spreman preuzeti brigu o njima. Majka i otac u konfliktnim su odnosima te planiraju razvod braka. Majka okrivljuje supruga za okolnosti u kojima se našla obitelj. Otac redovito telefonski kontaktira s djecom iz zatvora. Za razliku od oca majka ima mogućnost povremenih izlazaka iz zatvora, ali ih ne koristi za posjet djeci.

Razmislite što sve razdvaja tu djecu od njihovih roditelja?

Neke od asocijacija mogu biti: odvajanje od roditelja u ranoj dobi, trajanje odvojenosti, sukob roditelja, neodgovornost roditelja, neizvjesna budućnost, osjećaj napuštenosti, osuda okoline, sram, narušeno povjerenje, ljutnja, tuga, ograničena komunikacija, emocionalno udaljavanje, fizička udaljenost, nedostatak financijskih sredstava...

U ovoj ste priči sigurno prepoznali četiri nedužna i nezaštićena djeteta. Iako se trenutačno ne bavimo detaljnom analizom problematike te obitelji, nije zanemariva činjenica da su i Markovi roditelji odrasli bez odgovarajuće podrške. Stoga opisanu obitelj možemo promatrati i kao šest emocionalno ranjenih osoba. Markove roditelje to naravno ne opravdava za kaznena djela i postupke prema djeci, ali proširuje naš uvid u njihovu situaciju. Zašto je to važno? Kao ljudi i profesionalci imamo pravo na svoje stavove prema korisnicima s kojima radimo. Sigurno ćemo lakše suosjećati s pozicijom djeteta nego s onom njegova roditelja zatvorenika. No želimo li istinski razumjeti i podržati dijete zatvorenika, moramo pronaći kapacitete i za bavljenje njegovim roditeljima. Važno je uvidjeti da su te dvije perspektive međusobno NEODVOJIVE, odnosno da ulaganjem u roditelja zatvorenika pridonosimo i dobrobiti njihove djece.

DIJETE KAO MOTIV ZA PROMJENU PRAKSE

2

Kako se osjeća Ana?

Ana je do svoje osme godine živjela s roditeljima te braćom i sestrama u izoliranoj seoskoj sredini. Obitelj je bila iznimno siromašna. Otac je, često u alkoholiziranom stanju, bio fizički nasilan prema supruzi, a ponekad i prema djeci. Majka se liječila od depresije i više puta pokušala suicid. Prijavila je supruga za zlostavljanje nakon čega je on završio u zatvoru. Djeca imaju teškoće u učenju i ponašanju.

Ana je emocionalno topla, osjećajna i komunikativna djevojčica. Žudi za pažnjom, pohvalom i kontaktom s drugim ljudima, ali ih traži na pogrešan način pa se često osjeća odbačeno. Srami se svojeg izgleda zbog prekomjerne težine. Ima nisko samopouzdanje i loše mišljenje o sebi. Sklona je agresivnim reakcijama prema djeci i odraslima te naglim i neočekivanim promjenama stanja i raspoloženja. Zbog svega navedenoga više je puta bila psihijatrijski hospitalizirana i na kontinuiranoj je terapiji psihofarmacima.

Kakve misli i osjećaje u Vama pobuđuje pomisao na djevojčicu Anu?

Razmislite i zapišite što bi Vam Ana mogla odgovoriti na sljedeća pitanja:

1. Čega joj je previše?

2. Što joj treba?

Ana je bila uključena u grupni psihoterapijski rad metodom dječje psihodrame s još dvoje djece zatvorenika. Evo kako je u sklopu jedne igre odgovorila na postavljena pitanja: *riješila bi se ljutnje, dernjave, tučnjave, psovanja, a treba joj prijateljska ljubav, snaga, pamet, zabava i zadovoljstvo*. Markov stariji brat je na ista pitanja odgovorio: *Ne da mi se više nosit svoje laži na leđima... ima ih puno... bilijun... ostavio bi i malo ljutnje... bola i stresa 50 tona, kao i: fali mi sreće i roditeljske ljubavi*. Naknadno dodaje: *Još imam tereta, kičma će mi puknut. Riješio bi se vike, a meni još treba zadovoljstvo i dobra djela*.

Vjerujemo da ste uspjeli naslutiti neke od dječjih odgovora te da pritom niste trebali posebna znanja i vještine. Naravno da zadovoljavanje potreba djece zatvorenika nije Vaša osobna i profesionalna odgovornost. Kada se prisjetimo izrečenih potreba, jasno je da na većinu njih nitko od nas ne može utjecati. Međutim, prilikom posjeta zatvorenicima pred Vama je uvijek neka Ana i neki Marko. S njima su tada svi tereti i prepreke koje smo prethodno spomenuli, ali i puno nama nepoznatih opterećenja. Nakon kraćeg ili dužeg putovanja i još dužeg iščekivanja susreta djeca dolaze u ambijent koji im može biti prilagođen, ali nije ugodan i prirodan.

Može li se tada išta učiniti za njih? Imajući u vidu dobrobit te djece, najviše što se može napraviti jest adekvatno im pristupiti i pomoći njihovim roditeljima da s njima kvalitetno provedu vrijeme koje imaju na raspolaganju. Jednostavni postupci koje ćemo Vam predložiti mogu bitno umanjiti stresnost susreta djeteta i roditelja zatvorenika, ali i pridonijeti kvaliteti njihove interakcije.

DIJETE U POSJETU RODITELJU U ZATVORU

3

3.1. PRISTUP ZAPOSLENIKA DJETETU

Zamislite da su Ana i Marko upravo stigli u Kaznionicu u posjet svojim roditeljima. Kako biste im pristupili?

Njihovo je uzbuđenje na vrhuncu. Čak i ako ondje nisu prvi put, ne znaju što ih sve čeka: u kakvom je stanju njihov roditelj, što će sve čuti i vidjeti, tko će još biti ondje, što će raditi, o čemu će razgovarati, koliko će susret trajati... Sva ta pitanja prate različite i često pomiješane emocije. Djeca mogu biti sretna, ali i preplašena. Vjerojatno su zbunjena i nesigurna. Možda su unaprijed tužna zbog rastanka. Možda im je sve skupa preteško i najradije bi pobjegla.

Postupanje djelatnika u tim situacijama određuju propisane procedure koje mogu dodatno potencirati nelagodu u djece. Unatoč tomu primjerenim pristupom djetetu možemo znatno ublažiti opisane izvore stresa i pozitivno utjecati na cjelokupan doživljaj zatvorskog posjeta.

Prilikom prvog kontakta s djetetom, neovisno o uzrastu, poželjno je:

- ✓ primijetiti djetetov dolazak (pogledom, osmijehom)
- ✓ prilagoditi položaj tijela djetetovoj visini (čučnuti, sagnuti se)
- ✓ pozdraviti dijete (verbalno ili gestom – rukovati se, *dati pet*)
- ✓ osvijestiti svoj izraz lica (blag pogled i osmijeh pozivaju na komunikaciju)
- ✓ prilagoditi svoj ton glasa i rječnik djetetu
- ✓ upoznati se (reći svoje ime i pitati dijete kako se zove)
- ✓ prisjetiti se nečeg što ste čuli ili zapamtili o djetetu (npr. *tata priča da dobro igraš nogomet*)
- ✓ ako ne znate ništa o djetetu, možete uputiti bilo koju pohvalu ili kompliment (npr. *imaš lijepo ime / imaš lijepu igračku, vidim da strpljivo i pristojno čekaš*)
- ✓ ne inzistirati na komunikaciji ako se dijete povlači ili je odbija
- ✓ izbjegavati komentare koji na bilo koji način posramljuju dijete (npr. *jel ti maca popapala jezik?*)

Primjenom bar nekih od navedenih smjernica djeci ćemo poslati poruku da ih uvažavamo i podržavamo njihovu potrebu da vide svoje roditelje. Osim toga pridonosimo tomu da njihov doživljaj zatvorskog okruženja bude manje strašan. To je iznimno važno za stabilnost djece zatvorenika jer se ona kontinuirano brinu o tome gdje i kako živi njihov roditelj. Sve što im je nepoznato otvara prostor fantaziji koja je često puno strašnija od zbilje.

3.2. ŠTO ZNAČI KVALITETNO PROVOĐENJE VREMENA DJETETA I RODITELJA TIJEKOM POSJETA U ZATVORU?

Vrijeme koje djeca provedu s roditeljem tijekom posjeta može znatno utjecati na njih. Takvi se trenutci duboko urezuju u njihovo sjećanje. Nažalost, pruženu priliku mnogi roditelji ne znaju iskoristiti na najbolji način, ali im prisutno osoblje u tome može pomoći.

Nema univerzalnog recepta koji vrijedi za pristupanje svakom djetetu u svim situacijama, ali postoje načini koji vjerojatnije vode uspješnoj interakciji s djecom, neovisno o kontekstu u kojem se ona odvija. Stoga je poučavanje roditelja zatvorenika osnovnim principima kvalitetnog uspostavljanja i održavanja odnosa s djecom itekako opravdana i isplativa investicija.

Koji su to načini i kako ih primijeniti tijekom zatvorskih posjeta?

Roditeljima treba skrenuti pozornost na to da od trenutka ulaska djeteta u prostoriju za posjete, bez obzira na vlastite potrebe i emocije, prate reakcije djeteta i prilagode im se. Primjerice, ukoliko im dijete hrli u zagrljaj, to svakako trebaju prihvatiti. S druge strane, ako je dijete suzdržano i skriva se, treba mu dati vremena da se privikne na situaciju i biti nenametljiv. Roditelj tada može reći npr.: *Marko, drago mi što te vidim, jako sam se veselio tvom dolasku...* i suzdržati se od navaljivanja i kritiziranja, npr.: *Što se sad sramiš?* Ne treba očekivati od djeteta da odmah uspostavi kontakt očima, sjedne uz roditelja i započne razgovor. Roditelj ili osoblje može mu ponuditi da pogleda što ima u kutku za igru i da se poigra ako želi. Spremnost za kontakt prepoznaje se po ponašanju kojim dijete pokazuje zainteresiranost (podigne pogled, prilazi bliže, postavlja pitanja ili bilo što izgovara, djeluje malo opuštenije i sl.). Kada roditelj primijeti te znakove, treba se potpuno posvetiti djetetu i prepustiti mu da ga vodi. To znači da roditelj neće nametati svoje ideje, već će slijediti dijete u aktivnosti koju je samo odabralo. Drugim riječima, ako mu se dijete obrati – roditelj će ga slušati, ako mu dijete dođe u krilo – držat će ga i maziti, ako dijete krene crtati – roditelj će ga zainteresirano pratiti ili mu se pridružiti, ako vozi autić – uzet će drugi autić

i voziti ga s djetetom. Desetak minuta tako provedenog vremena djetetu može značiti više od deset sati tijekom kojih odrasli paralelno rade više poslova, a djetetove potrebe zadovoljavaju na površan i improviziran način. Točnije rečeno, kvaliteta kontakta s djetetom važnija je od trajanja kontakta.

Ako u posjet roditelju dolazi više djece, valja se potruditi da svako dijete dobije roditelja za sebe na barem pet minuta nepodijeljene pažnje. U tome roditelju mogu pomoći osobe u pratnji djece ili osoblje koje prisustvuje susretu tako da zainteresiraju drugu djecu nekom aktivnošću. Kada primijetite da jedno dijete dominira, pokušajte ga zabaviti kako bi i druga djeca dobila priliku za kvalitetan kontakt s roditeljem. U slučaju da se jedno dijete povlači i stoji izdvojeno od ostalih, valja potaknuti roditelje da usmjere pažnju i na njega.

Što se postiže takvim pristupom djeci?

- ✓ Roditelj pokazuje da je zainteresiran za dijete i da se trudi.
- ✓ Svako dijete dobiva poruku da je važno.
- ✓ Hrani se djetetovo samopouzdanje.
- ✓ Umanjuje se djetetov poriv da neprimjerenim ponašanjem skreće pažnju na sebe.
- ✓ Djeca su zadovoljnija i tolerantnija kada uslijedi razgovor odraslih.
- ✓ Osoblje osnažuje roditelja, a ne preuzima njegove funkcije.
- ✓ Stvara se ugodnija atmosfera za sve sudionike susreta.

Važno je osvijestiti da ti naizgled jednostavni principi za mnoge predstavljaju veliku promjenu u dotadašnjem pristupu djeci. I sama djeca time mogu biti zatečena. Nekom će djetetu zainteresiranost roditelja biti dovoljan poticaj za spontano iznošenje brojnih ideja o tome što želi raditi s njim. Neki će se roditelji morati više potruditi da saznaju što njihovo dijete želi ili će mu sami predložiti kako bi mogli provesti vrijeme posjeta. Moguće je da ni dijete ni roditelj nemaju nikakvu inicijativu i da teško ostvaruju komunikaciju. U tim situacijama roditeljima i djeci valja ponuditi aktivnosti koje mogu unaprijediti njihovu interakciju, a susret učiniti sadržajnijim i zanimljivim. Stoga ćemo prikazati niz kreativnih tehnika koje mogu u tome pomoći.

3.2.1. CRTEŽ U FUNKCIJI KOMUNIKACIJE

Većina djece voli šarati i crtati, čak i kada ih se na to posebno ne potiče. Crtaju na raznim podlogama i različitim materijalima pa se lako mogu zabaviti i u vrlo skromnim uvjetima. U tom smislu u prostoru za posjete dovoljno je osigurati nekoliko papira i olovaka za spontano dječje izražavanje. Poseban im doživljaj može predstavljati zajedničko crtanje s roditeljem ili čak cijelom obitelji koja je došla u posjet.

3.2.1.1.

HARMONIKA-CRTEŽ

Potreban materijal: papir ili papirnata traka, pribor za crtanje (olovke, drvene bojice, flomasteri, pastele i sl.).

Uputa: Roditelj započinje crtež uz jedan rub papira. Crta bilo što pazeći da ostali to ne vide. Kada završi, savije papir tako da se od crteža vide samo neke završne linije. Potom se dijete nadovezuje svojim crtežom na vidljive linije, a ostali ne gledaju. Kada završi s crtanjem, ponavlja postupak presavijanja papira. Na djetetov se crtež ponovno nadovezuje roditelj ili sljedeća osoba koja sudjeluje u zajedničkom crtanju. Svi se izmjenjuju jedan za drugim dok ne dođu do kraja papira. Kada završe s crtanjem, odmotavaju papir i gledaju crtež u cjelini. Komentiraju nastali zajednički uradak i smišljaju mu naziv.

3.2.1.2. OTOK

Potreban materijal: veći papir (npr. format A3), pribor za crtanje (olovke, drvene bojice, flomasteri, paste i sl.).

Uputa: Članovi obitelji trebaju zamisliti da papir pred njima predstavlja otok na kojem oni žive. Svatko može nacrtati svoje omiljeno mjesto na tom otoku. Svi crtaju istovremeno, na istom papiru. Tijekom crtanja mogu slobodno razgovarati o onom što rade. Kada završe, trebaju nacrtati ceste koje povezuju njihova omiljena mjesta, odnosno njih međusobno.

3.2.1.4. NAŠA SLIKOVNICA

Potreban materijal: nekoliko papira formata A5 i A4, pribor za crtanje (olovke, drvene bojice, flomasteri, pastele i sl.), ljepilo ili selotejp, bušač papira, ukrasna traka.

Uputa: Svaki član obitelji crta nešto po izboru na svojem papiru formata A5. Kada završi, daje naslov svojem crtežu. Obitelj zajedno smišlja priču koja povezuje nastale crteže. Priča se zapisuje na papir. Primjerice, ako su naslovi crteža: *Auto, More, Moj pas i Livada s cvijećem* – priča može glasiti: *Jednog dana smo krenuli autom na put. Povelili smo i mog psa. Putem smo vidjeli jednu veliku livadu s cvijećem, ali nismo stali jer smo željeli što prije stići na more...* Crteži se poredaju tako da prate sadržaj priče (npr. *Auto, Moj pas, Livada s cvijećem, More*). Svaki crtež potom se lijepi na papir formata A4. Ispod svakog crteža upisuje se dio priče koji se na njega odnosi. Primjerice, ispod zalijepljenog crteža *Auto* upisuje se rečenica: *Jednog dana smo krenuli autom na put.* Tako su zapravo napravljene stranice zajedničke slikovnice. Preostaje još samo na papiru formata A4 izraditi naslovnu stranicu. Na nju se može napisati naslov zajedničke priče, imena autora i datum. Svi se listovi potom probuše bušačem za papir te uvežu ukrasnom trakom. Na taj je način od više nepovezanih crteža nastala priča, a od zajedničke priče nastala je slikovnica koju djeca mogu ponijeti sa sobom za uspomenu.

Opisanim aktivnostima omogućuje se ravnopravno sudjelovanje roditelja i djece u nastajanju zajedničkog uratka, čime se suptilno potiče njihova suradnja i zajedništvo. Sve što dijete radi s roditeljem ima za njega veliku vrijednost, posebno kada na taj način nastane nešto konkretno. Mada može biti riječ o samo jednom ili nekoliko papira, oni su trag o susretu s roditeljem za kojim dijete može posegnuti i nakon njihova rastanka.

3.2.1.4. BALON OSJEĆAJA

Odraslima često nije jednostavno prepoznati i primjereno izraziti svoje osjećaje. No to je vrlo važan aspekt svake komunikacije, posebno komunikacije s djecom. Djecu i odrasle možemo poticati na razmišljanje o vlastitim osjećajima vježbama tzv. emocionalnog opismenjavanja. Slijedi primjer jedne takve tehnike koju je lako primijeniti i tijekom zatvorskog posjeta.

Potreban materijal: papir, pribor za crtanje (olovke, drvene bojice, flomasteri, pastele i sl.).

Uputa: Na papiru nacrtajte što veći balon. Razmislite što vam se događalo tijekom prethodnog tjedna ili mjeseca. Svaki važan događaj ucrtajte tako da crtež zauzme jedan dio balona te zapišite što crtež označava. Potom se prisjetite kako ste se osjećali za vrijeme svakog događaja i to zapišite u dio balona koji pripada tom događaju (npr.: *dobila sam 5 iz matematike – sreća, ponos; posvađala sam se s prijateljicom – ljutnja; išla sam k zubaru – strah*). Za svaki osjećaj odaberite jednu boju i obojite dio balona koji se na njega odnosi. Kada obojite cijeli balon, pogledajte crtež u cjelini i razmislite: Jeste li očekivali takvu sliku? Što Vam se na njoj sviđa, a što ne? Čega ima previše, a čega premalo? Što biste promijenili? Balon na kraju možete zadržati ili otpuhati.

Balon osjećaja može crtati samo dijete, ali i roditelj može crtati s njim tako da svatko crta svoj balon. Roditelju je to dobra prilika da na nenametljiv način porazgovara s djetetom o njegovoj svakodnevici i tome kako se dijete zaista osjeća. To ih može približiti temama koje su im jako važne, a inače bi mogle ostati neizrečene. Tu vježbu dijete i roditelj mogu prakticirati i kada nisu zajedno.

3.2.2. POKLON ZA DIJETE

Potreban materijal: bilo kakvi ostatci materijala i ambalaža iz kućanstva ili s kreativnih radionica za zatvorenike (npr. novine, čepovi, spužve, gumbi, loptice za stolni tenis ili badminton, trake, ljepila, kartonski tuljci i sl.).

Uputa: Od ponuđenog materijala roditelj zatvorenik izrađuje kakav bilo predmet za dijete. Može kombinirati sve dopuštene materijale i tehnike te se kreativno izraziti prema vlastitim mogućnostima. Pritom roditelju treba napomenuti da je važno ulaganje truda u izradu poklona, a ne kvaliteta njegove izvedbe.

Što djetetu znači takav poklon od roditelja?

Dobiveni predmet djetetu pokazuje da je roditelj razmišljao o njemu dok nisu bili zajedno te uložio vrijeme i trud u izradu poklona kako bi ga iznenadio i razveselio. Roditelj mu može ispričati kako je dobio ideju za poklon i kako se osjećao dok ga je izrađivao. Zbog toga će predmet imati drugačije značenje i poruku od bilo koje kupljene igranke. Djetetu je materijalna vrijednost i perfekcija izvedbe zaista sporedna. Primjerice, Ana je bila ganuta i u više navrata ponosno pričala o srcu koje im je tata nacrtao i poslao poštom iz zatvora.

Svakom predmetu, bez obzira je li izrađen prije ili tijekom zatvorskog posjeta, roditelj može dati i neko posebno značenje ili moć, npr.: *Ovo je čarobna kutijica za tebe. Nju ćeš ponijeti sa sobom i ona je samo tvoja. Kada ti bude teško, otvori je i reci joj sve što misliš i osjećaš. Kada je zatvoriš, sjeti se da mislim na tebe i puno te volim iako sada ne mogu biti s tobom.* Djeca to jako vole i dobro prihvaćaju. Takav predmet može im na simboličan način približiti odsutnog roditelja i biti im utjeha.

3.2.3. LUTKA U FUNKCIJI KOMUNIKACIJE

U spontanoj dječjoj igri, kao i u razgovoru djece i odraslih, lutke su zanimljivo i privlačno sredstvo komuniciranja. Preko lutaka se lakše uspostavlja kontakt s djecom jer se djeca usmjeravaju na lutku, a ne na osobu koja je animira. Tako se možemo igrati i zabavljati s djecom, ali ih i poučavati. Lutka će olakšati djeci izražavanje vlastitih misli, osjećaja i potreba jer se na taj način ne osjećaju razotkriveno. Primjerice, djetetu je lakše reći da je lutka tužna jer tate nema nego da se ono tako osjeća.

Neograničene su mogućnosti za izradu lutaka – od vrlo jednostavnih do sofisticiranih, ali uz napomenu da sofisticiranost izrade ne određuje vrijednost i funkciju lutke. U tom smislu svatko može u vrlo kratkom vremenu od dostupnih materijala načiniti lutku koja ima sva potrebna obilježja. Inspiraciju možemo potražiti među dotrajanim predmetima u kućanstvu (npr. stara rukavica, čarapa, kuhača, četka, vrećica, plastične boce i sl.) ili materijalima koji se mogu naći u prirodi (npr. grančice, listovi, kamenčići, razni plodovi i sl.). Konačno, i naša ruka može biti atraktivna lutka. Ukoliko smo vještiji, njome možemo praviti različite sjene na zidu. No dovoljno je i na jagodicama prstiju nacrtati različite izraze lica, dati im imena i predstava može početi!

Evo primjera nekih lutaka koje su zaposlenici Kaznionice spontano izradili za pet do deset minuta kao poklon za dijete.

3.2.4. PRIČE I BAJKE U FUNKCIJI KOMUNIKACIJE

Čitanje priča obogaćuje i stimulira cjelokupan djetetov razvoj te pruža priliku za ugodne trenutke druženja i bliskosti između roditelja i djeteta. Roditelj pritom može posegnuti za postojećom dječjom literaturom, ali i izmisliti neku priču prema trenutačnoj inspiraciji. Osim što vole slušati, djeca i sama rado sudjeluju u izmišljanju priča. Ponekad ih je dovoljno potaknuti s nekoliko riječi, npr. *Bio jednom jedan...* i tražiti da nastave. Na ono što je dijete ispričalo može se nadovezati roditelj i tako će naizmjenično stvarati zajedničku priču.

Od najranije dobi djeca imaju omiljene likove i priče koje šire njihove spoznaje o svijetu i životu. Klasične bajke braće Grimm i narodne priče koje sadrže vrijedne moralne pouke u tom smislu imaju posebno važnu ulogu u odrastanju. One djeci daju usmjeravajuće životne poruke. U njima glavni junak prolazi težak životni put i pritom nailazi na brojne prepreke i iskušenja. Ipak, na koncu se poštenje i trud uvijek nagrađuju i glavni junaci izlaze iz svojih bitaka kao moralni pobjednici. Budući da se svako dijete tijekom odrastanja suočava s brojnim pitanjima i izazovima, bajka mu pokazuje da u tome nije usamljeno i da iz životnih nedaća postoji izlaz, iako put do njega često nije jednostavan.

Stoga samo čitanje bajke može biti poticajno i ohrabrujuće. Dijete će tražiti da mu se iznova čita bajka u kojoj se trenutačno prepoznaje. Iako nam se može činiti besmislenim stalno ponavljati isti sadržaj, važno je poštovati želju djeteta jer to ima svoju svrhu. Interes za pojedinu bajku dijete će izgubiti tek kada savlada izazove odrastanja o kojima bajka govori.

Čitanje može biti i jedna od aktivnosti tijekom zatvorskog posjeta, pogotovo pred kraj zajedničkog druženja kada u djetetu i roditelju raste napetost zbog skorog rastanka. Osim što je umirujućeg karaktera, čitanje nakratko zaokuplja dijete i roditelja drugim temama te može pridonijeti njihovu emocionalnom povezivanju.

1871

1872

1873

1874

NAKON ZATVORSKOG POSJETA

4

Neovisno o tome kako je proteklo i koliko je trajalo druženje roditelja zatvorenika i njegovog djeteta ili djece, svjedočili ste intenzivnom i intimnom događaju jedne obitelji. Nakratko su zatvorenici primarno bili roditelji, ali ih završetak posjeta vraća njihovoj realnoj poziciji. No učinci susreta u tom trenutku ne prestaju. Osim osobnih dojmova, zatvorenik može dobiti vrijedne povratne informacije o susretu i od osoblja koje mu je prisustvovalo. Drugim riječima, poželjno je primijetiti što ste zapazili, što zatvoreniku može pomoći da sljedeći susreti proteknu još uspješnije. Primjerice, možda ste uočili interes djeteta za neku aktivnost ili djetetovo zadovoljstvo nečim što je roditelj napravio. Ako to kažete roditelju, time ga možete dodatno motivirati da nastavi ulagati trud u svoje roditeljstvo.

Sve što je zatvorenik spontano ili na Vašu inicijativu dobro napravio u kontaktu s djetetom ili djecom, važno je pohvaliti. Pritom pohvala mora biti zaslužena i temeljena na konkretnom ponašanju ili postignuću koje ste primijetili. Kod odraslih je, kao i kod djece, važno uočiti čak i minimalan napredak i trud. Na taj se način učvršćuju poželjna ponašanja jer se osobi daje prilika da doživi uspjeh i poželi ponoviti to iskustvo.

4.1. DNEVNIK U FUNKCIJI SAMOPROCJENE

Poznato je da *papir trpi sve* te da pisanje može imati katarzičan učinak. I same zatvorenike može se potaknuti da u obliku dnevnika prate svoja iskustva i postignuća tijekom rehabilitacije. Dovoljno im je predložiti da ciljano zapisuju pozitivne pomake koje primjećuju kod sebe, kao i one koje su drugi primijetili kod njih. U dnevnik mogu zapisati što su naučili i(li) dobro napravili, a mogu zapisati i pozitivan komentar koji su tog dana dobili. Na taj način učvršćuju vlastita pozitivna ponašanja. Usmjeravanje na osobne snage i svakodnevno razmišljanje o njima pridonosi osjećaju kontrole nad sobom, unatoč svemu što je bilo i jest negativno u njihovu životu. To je svojevrsno discipliniranje vlastitih misli koje se može učiti i vježbati. Ovisi prvenstveno o volji pojedinca pa tome vrijedi poučavati i djecu i odrasle.

ZAVRŠNA RAZMATRANJA

5

Predložene smjernice za provođenje vremena djeteta i roditelja tijekom zatvorskog posjeta imaju za cilj lakše uspostavljanje kontakta roditelja s djetetom, usmjeravanje pažnje na njegove potrebe i interese te poticanje bliskosti i zajedništva roditelja i djeteta. Pri odabiru aktivnosti kojima se njihov susret može učiniti sadržajnijim uzete su u obzir različite mogućnosti kreativnog izražavanja te njihova primjerenost za djecu različitih uzrasta. Također se vodilo računa da primjena opisanih tehnika ne zahtijeva prilagodbu prostora za zatvorske posjete, kao ni znatna materijalna ulaganja. Većina aktivnosti podrazumijeva uobičajen uredski pribor i dostupne otpadne materijale. Osim toga predložene aktivnosti lako je savladati i primijeniti.

Smjernice i tehnike za unapređenje interakcije roditelja zatvorenika i njihove djece obuhvaćene ovim priručnikom predstavljene su na dvjema edukativnim radionicama za pravosudne policajke i policajce te tretmansko osoblje Kaznionice u Požegi. Sudionici radionica imali su priliku na iskustven način razmatrati niz tema relevantnih za podršku zatvorenicima u njihovoj roditeljskoj ulozi.

Prva edukativna radionica bila je usmjerena na samospoznaju zaposlenika i obuhvatila je sljedeće teme: socijalnu percepciju zatvora i zatvorenika, osobnu percepciju zatvora kao radnog okruženja, doživljaj vlastite profesionalne uloge i mogućnosti djelovanja iz nje, roditeljsku ulogu zatvorenika te poziciju i potrebe djece zatvorenika.

Na drugoj edukativnoj radionici obrađene su teme: specifičnost odnosa djeteta i roditelja zatvorenika, stresnost susreta roditelja i djeteta u zatvorskom okruženju te kvalitetno provođenje vremena s djetetom tijekom zatvorskog posjeta. Sudionici su tom prilikom upoznali i praktično primijenili sve aktivnosti prikazane u ovom priručniku. Procijenili su ih kao korisne i primjenjive u svojem radu, ali i u privatnom životu.

Nalazi završne evaluacije provedenih radionica također ukazuju na potrebu zaposlenika zatvorskog sustava za kontinuiranom dostupnošću edukativnih sadržaja te supervizijskom podrškom. To im je uputno osigurati kako bi se osobno i profesionalno osnažili za nošenje sa izazovima i zahtjevima radnog mjesta.

Neupitna je visoka stresnost posla koji obavljaju djelatnici u izravnom kontaktu sa zatvorenicima. U tom smislu nije realno očekivati da ti djelatnici mogu biti nositelji novih praksi u dijelu svoje profesionalne uloge za koji nemaju potrebna znanja i vještine. To se odnosi i na uključenost u sve interakcije zatvorenika i njihove djece kojima je osoblje zatvora neminovno izloženo. Riječ je o situacijama koje su objektivno zahtjevnije ne samo za roditelja zatvorenika i njegovo dijete nego i za prisutno osoblje. Stoga je ovaj priručnik pisan sa sviješću o perspektivi svih triju strana te s namjerom da zaposlenicima zatvora ponudi spoznaje i alate koji im mogu pomoći da u postojećim okolnostima potaknu najbolje u svim sudionicima.

Centar za psihosocijalnu dobrobit djece i mladih DJEČJA POSLA organizacija je civilnog društva osnovana 2013. godine u Zagrebu s ciljem promicanja, zaštite i unapređivanja psihosocijalnog zdravlja djece te stručne podrške svim relevantnim dionicima njihova razvoja i dobrobiti. Centar se u prvom redu bavi pružanjem specijaliziranih psihoterapijskih tretmana za djecu i mlade, savjetodavnim radom s roditeljima i(li) skrbnicima te edukacijom roditelja i stručnih suradnika. U partnerstvu s državnim institucijama i nevladinim organizacijama Centar provodi brojne projekte usmjerene na zaštitu prava i dobrobiti visokorizičnih skupina djece – djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi u alternativnom ili institucionalnom smještaju, djece zatvorenika te djece u procesu i nakon posvojenja.

Slavica Dević diplomirana je psihologinja i voditeljica Integrativne dječje terapije igrom. Jedna je od osnivačica i voditeljica Centra DJEČJA POSLA. Završila je brojne edukacije za poticanje ranog razvoja djece, psihoterapijski rad s djecom i mladima te pružanje psiholoških kriznih intervencija. Ima višegodišnje iskustvo u savjetodavnom i terapijskom radu s visokorizičnim skupinama djece, mladih i obitelji.

Maja Bošnjak Goleš diplomirana je psihologinja i voditeljica Integrativne dječje terapije igrom. Suosnivačica je i voditeljica Centra DJEČJA POSLA. Educirana je za primjenu različitih psihoterapijskih pristupa te kriznih intervencija u radu s djecom i odraslima. Ima višegodišnje radno iskustvo u savjetodavnom i terapijskom radu s visokorizičnim obiteljima te na interdisciplinarnim projektima usmjerenim zaštiti i unapređivanju kvalitete života osjetljivih skupina.

O PROJEKTU MA#ME

Udruga RODA provodi projekt MA#ME u partnerstvu s Hrvatskim zavodom za zapošljavanje - Područnim uredom u Požegi i Centrom za podršku i razvoj civilnog društva Delfin iz Pakraca, a u suradnji s Uredom pravobraniteljice za djecu i Upravom za zatvorski sustav Ministarstva pravosuđa. Projekt je sufinancirala Europska unija iz Europskog socijalnog fonda (IPA 4.1.5.2.02.01.c04.) u iznosu od 93.060,04 eura. Ukupna vrijednost projekta je 109.482,40 eura. Projekt sufinancira Ured za udruge Vlade Republike Hrvatske.

Opći cilj projekta:

- povećati zapošljivost, socijalnu uključenost i kvalitetu života zatvorenica i njihovih obitelji, posebno djece
- unaprijediti partnerstvo u zagovaranju i provođenju programa namijenjenih zatvorenicama, a posebno njihovoj djeci

Specifični ciljevi:

- jačati kapacitete organizacija civilnog društva akademskih i državnih institucija i uspostavljanje partnerstava u razvoju i implementaciji javnih politika usmjerenih povećanju socijalne uključenosti i kvalitete života zatvorenika i njihovim obiteljima, posebno djece
- povećati zapošljivost i roditeljske vještine zatvorenica u kaznionici u Požegi
- senzibiliziranje stručnjaka, političke i šire javnosti o potrebama i problemima zatvorenika i njihove djece.

Aktivnosti:

- Analiza javnih politika, praksa i drugih dokumenata o socijalnoj inkluziji i povećanju kvalitete života zatvorenica i njihovih obitelji, posebno djece
- Razvoj i implementacija učinkovite i održive edukacije s ciljem povećanja kvalitete života zatvorenica i njihovih obitelji
- Kampanje za povećanje svijesti i zagovaračke inicijative bazirane na rezultatima analiza i edukacija.

Trajanje projekta:

veljača 2014. - veljača 2016.

Projektne aktivnosti provode se u Zagrebu (senzibilizacija javnosti) i u Kaznionici u Požegi (rad s korisnicama - zatvorenicama, majkama maloljetne djece).

Projekt provodi:

Roditelji u akciji – RODA
Čanićeva 14, 10000 Zagreb
t: (01) 61 77 500, f: (01) 61 77 510
m. 091 586 3717
e. roda@roda.hr
www.roda.hr
Kontakt osoba: Ivana Zanze

PARTNERI I POSREDNIČKA TIJELA

Partneri:

Centar za podršku i razvoj civilnog društva Delfin – Pakrac

Braće Radić 13, 34550 Pakrac

t. 034 411 780

e. delfin.zamir@gmail.com

www.delfin-pakrac.com

Kontakt osoba: Mirjana Bilopavlović

Područni ured Požega

Hrvatski zavod za zapošljavanje

Područni ured Požega

Alojzija Stepinca 5, 34000 Požega

t. 034 638 371, f. 034 638 374

e. anita.savic@hzz.hr

www.hzz.hr

Kontakt osoba: Anita Savić

Posredničko tijelo razine 1

Ured za udruge
Vlade Republike Hrvatske

Vlada Republike Hrvatske

Ured za udruge

e. info@uzuvrh.hr

www.uzuvrh.hr

Posredničko tijelo razine 2

Nacionalna
zaklada za
razvoj
civilnoga
društva

Nacionalna zaklada za razvoj civilnoga društva

e. info@udruge.vlada.hr

<http://udruge.vlada.hr>

Više informacija o EU fondovima:

www.strukturnifondovi.hr

Sufinancirala Europska unija iz Europskog socijalnog fonda
i Ured za udruge Vlade Republike Hrvatske.

Ulaganje u budućnost
Europska unija

ma#me

